

JOLANTA RATAJCZAK
Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Poznaniu

EMAS JAKO INNOWACYJNE NARZĘDZIE W INSTYTUCJI ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ NA PRZYKŁADZIE RDOŚ W POZNANIU

Zacznijmy od pojęcia innowacji. Dostosowując nieco definicję innowacji wg OECD do naszych potrzeb można powiedzieć, że innowacja to wdrożenie w urzędzie nowego albo znacząco udoskonalonego produktu, usługi lub procesu, w tym także wdrożenie zmian organizacyjnych redefiniujące sposób pracy lub współpracy z otoczeniem. Innowacja może mieć charakter techniczny, marketingowy, organizacyjny lub procesowy. Jej immanentne cechy to rozwój i ciągłe doskonalenie, a także stan dokonany – musi być wdrożona, jeżeli nie, to mówimy tylko o założeniach, koncepcjach lub projektach.

Ekoinnowacje to innowacje w produktach, procesach, technologiach, metody marketingu i zarządzania, które służą ochronie środowiska i zdrowiu człowieka, prowadzące do zmniejszenia lub wyeliminowania obciążeń środowiskowych wynikających z działania człowieka, zwłaszcza ograniczenia zużycia podstawowych zasobów środowiska np. wody i surowców energetycznych. Ekoinnowacja nie musi być rozwiązaniem radykalnym. Niekiedy nawet niewielkie proekologiczne zmiany mają istotne znaczenie. Natomiast bezwzględnie musi to być rozwiązanie wdrożone, a nie w fazie projektu.

Ekoinnowacyjność bardzo ściśle wiąże się z ideą zrównoważonego rozwoju. Musimy pamiętać, że zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (art. 3 pkt. 50), zrównoważony rozwój to taki rozwój, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia jak i przyszłych. Zasada zrównoważonego rozwoju to fundamentalna, konstytucyjna zasada ustrojowa w Polsce.

W tym miejscu należy odnieść się do podstawowej tezy wykładu, że EMAS jest narzędziem ekoinnowacyjności. System ekozarządzania i audytu EMAS to unijny instrument ochrony środowiska, funkcjonujący w oparciu o Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego

i Rady (WE) nr 1221/2009 z 25 listopada 2009 r. w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie. Mogą w nim uczestniczyć także organizacje spoza Wspólnoty. Istotą systemu EMAS jest ustanowienie, wdrożenie, utrzymanie i ciągły rozwój w organizacji procedur zapewniających: identyfikację aspektów środowiskowych skutkujących wpływami organizacji na środowisko, zarządzanie aspektami mającymi znaczący wpływ na środowisko oraz zapobieganie lub ograniczenie negatywnego oddziaływania organizacji na środowisko. Wszystko to przy zapewnieniu pełnej zgodności z przepisami prawa, całkowitym zaangażowaniu kierownictwa i wszystkich pracowników organizacji oraz otwartego dialogu ze społeczeństwem, któremu dedykowane jest raportowanie efektywności działalności środowiskowej. Wdrożenie systemu EMAS w organizacji stanowi więc ekoinnowację, a rozwijający się w cyklu Deminga (P-D-S-A, ang. Plan-Do-Study-Act) system jest narzędziem ciągłej ekoinnowacyjności.

Kluczowym pytaniem jest: Dlaczego podjęliśmy się wdrożenia Systemu ekozarządzania i audytu EMAS w Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Poznaniu?

Zgodnie z misją urzędu RDOŚ w Poznaniu sprawnie, skutecznie, transparentnie i etycznie wykonuje swoje zadania publiczne w zakresie ochrony środowiska i dziedzictwa przyrodniczego na terenie województwa wielkopolskiego w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju. Do podstawowych zadań RDOŚ należą przeprowadzanie ocen oddziaływania przedsięwzięć na środowisko lub udział w tych ocenach, wydawanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, udział w strategicznych ocenach oddziaływania na środowisko, tworzenie i likwidacja form ochrony przyrody, ochrona i zarządzanie obszarami Natura 2000 oraz innymi formami ochrony przyrody, prowadzenie postępowań w sprawie szkód w środowisku. Realizując powyższe zadania RDOŚ w Poznaniu: zapobiega zagrożeniom w środowisku wynikającym z działalności podmiotów korzystających ze środowiska, nadzoruje usuwanie skutków działalności tych podmiotów, ustala warunki korzystania ze środowiska poprzez wydawanie pozwoleń, tworzy bazy danych dotyczące środowiska oraz standaryzuje udostępnianie informacji, dba o przywrócenie albo utrzymanie właściwego stanu ochrony gatunków i siedlisk. Wszystkie powyższe zadania realizowane są przy zapewnieniu pełnej zgodności z przepisami prawa ochrony środowiska. Statutowe zadania RDOŚ to główne aspekty naszej działalności środowiskowej, czyli działania mogące skutkować wpływami środowiskowymi.

Mając powyższe na uwadze

Wobec powyższego zdaliśmy sobie sprawę, że intuicyjnie działamy w systemie EMAS i należy naszą działalność w tym obszarze po prostu uporządkować. Poza tym zwyczajnie wypada, aby firma – urząd stawiający wymagania w zakresie uwarunkowań środowiskowych różnego rodzaju przedsięwzięć, kreujący zasady ochrony zasobów przyrodniczych, sama, w pełni świadomie się do nich stosował.

Obie powyższe przesłanki są ważne dla budowania wiarygodności i zaufania społecznego do jednostki, która pełni ważną rolę w systemie administracyjnego zarządzania środowiskiem.

Trzeba jednak też dodać, że zwyczajnie chcieliśmy znaleźć się w gronie organizacji systemowo i skutecznie zarządzających swoją działalnością środowiskową, wpisanych do rejestru EMAS przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska. Niebagatelne znaczenie ma, że takich organizacji przed nami było zaledwie 56, w tym tylko 8 jednostek administracji publicznej. Warto też zauważyć, że jednostki administracji publicznej wpisane do rejestru należą do swego rodzaju pionierów EMAS także dlatego, że dokumenty referencyjne dotyczące propozycji działania systemu EMAS dla branży administracji publicznej są dopiero przez Komisję Europejską opracowywane. Na uwagę zasługuje fakt, że RDOŚ w Poznaniu jest pierwszą spośród 16 regionalnych dyrekcji, w których wdrożono w pełni system ekozarządzania i audytu EMAS.

Dla naszej organizacji wpis do rejestru EMAS ma znaczenie równie wielkie i prestiżowe, jak gwiazdka Michelin dla restauratorów na całym świecie. System ekozarządzania i audytu EMAS to przynajmniej trzy gwiazdki: wyjątkowe, godne polecenia i warto się tu specjalnie udać – warto to mieć.

Jak powiedziano wyżej, w EMAS chodzi o systemowe i skuteczne zarządzanie działalnością środowiskową, a w języku rozporządzenia – o zarządzanie aspektami środowiskowymi organizacji. Trzeba przy tym zaznaczyć, że RDOŚ jest szczególnego rodzaju organizacją, której znaczące aspekty środowiskowe to aspekty pośrednie. W identyfikacji znaczących aspektów środowiskowych udowodniliśmy, że nasze aspekty bezpośrednie mają wagę poniżej 20% i tym samym nie są znaczące dla wyników naszej działalności środowiskowej. Jest tak dlatego, że jesteśmy urzędem stawiającym innym wymagania w zakresie uwarunkowań środowiskowych różnego rodzaju przedsięwzięć, organem wyznaczającym zasady ochrony zasobów przyrodniczych. Oznacza to, że dla naszych klientów jesteśmy niejako kreatorem aspektów bezpośrednich. Stosując w swoich

rozstrzygnięciach zasadę zrównoważonego rozwoju ograniczamy presję planowanych inwestycji na środowisko. „Wymuszamy” oszczędne gospodarowanie zasobami środowiska i jego konieczną ochronę.

A zatem konkludując można stwierdzić, że polityka środowiskowa wyznaczająca jako cel wdrożenie systemu EMAS jest zgodna z misją i ze znaczeniem głównych aspektów środowiskowych naszej działalności, a także jest korzystna dla wizerunku RDOŚ jako ekoinnowacyjnego urzędu administracji publicznej. Na marginesie należy dodać, że jakkolwiek aspekty bezpośrednie związane z prowadzeniem działalności przez nasz urząd mają dużo mniejsze znaczenie niż aspekty pośrednie, to jednak w sposób ciągły staramy się rozwijać i doskonalić swoją efektywność środowiskową w obszarze minimalizacji presji na środowisko poprzez oszczędne gospodarowanie wszelkimi zasobami, materiałami oraz mediami na wszystkich stanowiskach pracy RDOŚ.

W naszym przypadku wdrożenie systemu EMAS było powiązane z realizacją projektu „Procesy, cele, kompetencje – zintegrowane zarządzanie w urzędzie”. Jak każda zmiana również i decyzja o ubieganie się o rejestrację w systemie EMAS wywołała wśród pracowników niepokój, a może i nawet niechęć, co było związane z obawami, że ta deklaracja będzie skutkować znacznym zwiększeniem obowiązków pracowniczych. Przekazanie wiedzy o systemie EMAS i uświadomienie sobie własnych dokonań w obszarze ek zarządzenia pozwoliło na pozyskanie załogi w postaci „adwokatów zmiany”. W chwili obecnej świadomość i zaangażowanie pracowników w budowanie systemu EMAS stanowi ogromny atut naszej organizacji. Mamy już przeszkolonych 4 weryfikatorów i około 20 audytorów wewnętrznych. Stanowi to mniej więcej 25% wszystkich pracowników. Każdy z pracowników jest świadomy, w jaki sposób swoją pracą wpływa na aspekty środowiskowe naszej działalności, budując potencjał w zakresie jej ekoinnowacyjności.

Za wymierną korzyść wewnętrzną można uznać skuteczne i efektywne wkomponowanie EMAS w system działających w urzędzie procedur kontroli zarządczej. System EMAS został wdrożony w taki sposób, że zachowana została integralność i spójność między poszczególnymi elementami zarządzania, na które składają się czynności planistyczne, bezpośrednio zarządcze, kontrolne i monitorujące. Cele i mierniki definiowane w programie środowiskowym, planie działalności i budżecie zadaniowym są tożsame, tworząc spójny system kontroli zarządczej. Nie stworzyliśmy nowego systemu zarządzania obok dotychczas działającego tylko udoskonaliiliśmy już istniejący, co jest dowodem na

prawidłowe zarządzanie naszym wpływem na środowisko. Ta korzyść jest najistotniejsza dla zarządzania urzędem i stanowi ekoinnowację w obszarze zarządzania organizacją.

W nawiązaniu do aspektów bezpośrednich naszej działalności należy dodać, że naturalnymi, oczywistymi skutkami prawidłowego działania ekoinnowacyjnego instrumentu EMAS są oszczędności wynikające ze stosowania dobrych praktyk „zielonej administracji”, ograniczenia zużycia energii, wody, papieru, wytwarzania odpadów, itp. Wdrożenie EMAS jako dowód ekoinnowacyjności urzędu zapewnia możliwość udziału w projektach dofinansowywanych ze środków unijnych na preferencyjnych warunkach, które są dedykowane minimalizacji presji przedsięwzięć na środowisko poprzez zwiększanie ich efektywności, np. efektywności energetycznej. Bezpośrednie aspekty mimo, że nie mają znaczącej roli dla efektywności środowiskowej naszej działalności, to do przeciętnego obywatela przemawiają bardziej niż nasze znaczące aspekty pośrednie. Pokazują bowiem, że sami stosujemy się do ograniczeń, które nakazujemy w swoich rozstrzygnięciach administracyjnych innym i budują przez to wizerunek naszego urzędu jako rzetelnego i godnego zaufania. Należy podkreślić, że z realizacji aspektów pośrednich działalności środowiskowej RDOŚ wymierne korzyści osiągają firmy, dla których aspekty te stanowią aspekty bezpośrednie. Firmy te wykazując, że minimalizując presję na środowisko, dają dowód swojej ekoinnowacyjności.

Konkludując i porządkując powyższe rozważania podobnie jak większość organizacji zarejestrowanych w EMAS identyfikujemy sześć kluczowych obszarów ekoinnowacyjności tj.: zrównoważone zarządzanie zasobami, zgodność z prawem, sprostanie wyzwaniom związanym ze zmianami klimatu, przewaga konkurencyjna, zaangażowanie pracowników, wiarygodność i zaufanie. Przejrzystość oraz okresowe informowanie społeczeństwa poprzez deklarację środowiskową to fundamenty EMAS odróżniające go od innych standardów zarządzania środowiskowego. Dzięki temu organizacja kształtuje swój wizerunek jako wiarygodnego i odpowiedzialnego partnera potwierdzając swoją ekoinnowacyjność.